

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

במדבר

(חלק כג שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת במדבר, כה אייר-ב' סיון, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

במדבר ב

בניו⁶), על כן קיבל משה שכר מיוחד, אשר „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“.

ולאחרי זה ממשיך רש"י בפירושו: „ביום דבר ה' את משה, נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה“.

ובכן, מהי ההוספה שרש"י בא

לחבירו ישנה האפשרות ללמד את בנו, וכשהוא מלמדו* עושה לפניו משורת הדין, ולכן נותנים לו שכר ד, כאילו ילדו⁷; משא"כ המלמד בנו של אחד שאינו חבירו (היינו שאינו כמותו, שאינו יכול ללמד את בנו), או המלמד יתום וכיו"ב (שאינו – לפניו משורת הדין) – אין לו השכר ד, כאילו ילדו⁸**. [באהבת איתן לע"י סנהדרין (שם) כתב להיפך, דאפילו בני אהרן (שלא הי' מחוייב ללמד) נק' תולדותיו, ומכש"כ אחרים שמחוייב ללמד. וראה פני דוד פרשתנו עה"פ. עיון יעקב שם].

6) היינו הלימוד עם בני אהרן בפ"ע, שזה חיובו של אהרן דוקא; ולכן זה שמשו למדן תורה בפ"ע (לא ביחד עם כל העם) הו"ע של לפניו משורת הדין.

[אבל מ"ש במשכיל לדוד, שמצד זה גופא שהקדימם לכל ישראל נק' בניו (כי מצוה להקדים בנו, ע"ש) – צ"ע, דא"כ למה לא גם אהרן והזקנים תולדות משה? ועכצ"ל שרק בני אהרן שעצם הלימוד עמהם (בפ"ע) הי' ענין של לפניו משורת הדין (מכיון שכבר למד לפניו עם אהרן אביהם) נק' תולדותיו. וראה לקמן הערה 34].

(* יותר נ"ל שגם הוא מלמדו (וכמו ב"לדד" כפשוטו – יש גם הוריו) – וכבנדוד שגם אהרן לנדם, כדאיתא בעירובין (נד, ב) – ל' רש"י תשא שם. ולהעיר מענין יעקב לסנה"ש. אבל ראה לקמן בפנים סניף ה' ח'.

** אולי י"ל שזהו עוד סוג – „אשר עשו (בחרו)“ (רש"י לך יב, ה). אבל ראה לקמן הערה 36.

א. על הפסוקי „ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר ה' את משה בהר סיני“, פירש רש"י: „ואלה תולדות אהרן ומשה – ואינו מזכיר אלא בני אהרן⁹, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“.

[וכבר ביארו המפרשים³ הטעם לכך שדבר זה שייך ללימוד עם בני אהרן דוקא (אף שמשו לימד תורה לכל בני ישראל) – לפי שמשו לימדם בנפרד, וכן – הקדים זאת ללימודו עם כל בני ישראל (וכפי שהביא כבר רש"י לעיל בסוף פרשת תשא⁴ את „סדר משנה“);

ומאחר שבפרט זה לא היה משה מחוייב (ואדרבה, משלימד כבר קודם לכן את אהרן, שוב נעשה כבר אהרן עצמו מחוייב⁵ ללמד את

1) פרשתנו ג, א.

2) אין כוונת רש"י ב„ואינו מזכיר אלא בני אהרן“ למה לא נמנו גם בני משה – כי: כאן מדובר רק ב„בני אהרן“ (כי כאן נוגע ענין הכהונה, כמשנ"ת בלקו"ש ח"ג ע' 9 בהערה), והקושיא להיפך: למה נאמר „ואלה תולדות . . ומשה“ – וראה רמב"ן כאן דבני משה נכללו להלן בפרשה ג, (כז ואילך).

3) ראה גו"א, שפ"ח ומשכיל לדוד כאן. ובדבק טוב באו"א קצת (ראה לקמן הערה 22).

4) לד, לב. – להעיר, ששם נזכרו רק אלעזר ואיתמר ולא נדב ואביהוא. אבל ראה פרש"י יתרו יח, כג. וראה חדא"ג מהרש"א דלקמן הערה 19. ואכ"מ.

5) ועפ"ז מוכן דיוק לשון רש"י „המלמד את בן חבירו“ – כי מהענין („אהרן ומשה“) שממנו נלמד – מוכרח רק „בן חבירו“, היינו חבירו כמותו (ראה גם עיון יעקב לע"י סנה"י ט, ב), שגם

להשמיענו כאן באמצעות ההסבר (שבדיבור-המתחיל השני), נעשו אלו התולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה? והלא את ענין זה הודיענו כבר בדיבור-המתחיל הקודם: „שלמדן תורה .. מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו!“

וביארנו מפרשים⁷, שהוקשה לרש"י המשך הכתוב: איך מתאימות התיבות „ביום דבר ה' את משה“ לבוא כהמשך לנאמר „ואלה תולדות אהרן גו'“? ומפרש רש"י, שהתיאור „ביום דבר ה' וגו'“ (לא נמשך אחר הלשון „ואלה תולדות אהרן גו'“, אלא הוא) בא בהמשך לנאמר „ואלה תולדות

אולם (בנוסף לדוחק בעצם התירוץ הנ"ל) קשה לומר שזוהי כוונת רש"י, שהרי¹²:

וביארנו מפרשים⁷, שהוקשה לרש"י המשך הכתוב: איך מתאימות התיבות „ביום דבר ה' את משה“ לבוא כהמשך לנאמר „ואלה תולדות אהרן גו'“? ומפרש רש"י, שהתיאור „ביום דבר ה' וגו'“ (לא נמשך אחר הלשון „ואלה תולדות אהרן גו'“, אלא הוא) בא בהמשך לנאמר „ואלה תולדות

(א) הדגשת ההתחלה – מתי נעשו בני אהרן תולדותיו של משה (ע"ז ש„למדן תורה“)¹³ – למאי נפקא-מינה?

.. (ו)משה: „כיון שבני אהרן נקראו (גם) „תולדות משה“, על ש„למדן תורה“ (כדברי רש"י בדיבור-המתחיל הקודם), מבחיר הכתוב לאלתר, שענין זה נתחדש ונפעל מכח „ביום דבר ה' את משה“, שבו „למדן מה שלמד מפי הגבורה“.

(ב) ועיקר: משה לימד את בני ישראל תורה אף בטרם מתן תורה (לפני „יום דבר ה' את משה בהר סיני“), כמו שפירש רש"י¹⁴, ש„במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם“; ויתר על כן: עוד בהיותם במצרים ציוה הקב"ה כמה וכמה דינים (כמסופר בפרשת בא¹⁵) שאותם חזר

ומה שאמר הכתוב „ביום דבר ה' את משה“ – דלכאורה: הלא משה לימד את בני אהרן תורה גם בכל המשך הזמן שלאחר „יום דבר ה' את משה“,

(9) צו ח, לב.

(10) רא"ם כאן.

(11) גו"א כאן.

(12) וגם: זה שנאמר כאן „ביום דבר ה' את משה בהר סיני“ אפשר לפרש שהוא הקדמה למש"נ אח"כ „וימת נדב ואביהוא גו'“ (ראה רשב"ם, ראב"ע, רמב"ן ועוד כאן).

(13) לכאורה אפ"ל שכוונת הכתוב לרמוז דזה שנק' תולדות משה שייך לענין התורה („ביום דבר ה' את משה בה"ס“). אבל אא"פ לפרש כן כוונת רש"י, דא"כ לא הו"ל לרש"י לכפול פירושו בד"ה בפ"ע, כ"א להעתיק התיבות „ביום .. בה"ס“ בד"ה שלפנ"ו. ומאריכות ל' רש"י (בד"ה השני) מוכח שכוונתו להוסיף ענין חדש.

(14) בשלח טו, כה. וראה גם רש"י משפטים כד, ג.

(15) יב, ב ואילך. שם, מג ואילך. יג, א ואילך.

[ואדברה: עיקר לימוד התורה לבני ישראל (בכלל, ולבני אהרן באופן מיוחד) החל לראשונה למחרת יום הכיפורים (לאחר תקופת ה„ארבעים יום“ השלישית של שהיית משה בהר) – יותר מארבעה חדשים מאז ה„יום אשר דבר ה' את משה בהר סיני“].

(7) רא"ם, ס' זכרון, גו"א ועוד כאן.

(8) וברא"ם כאן: לא שבאותו יום עצמו שדבר הש"י עם משה בהר סיני למדן ונעשו תולדותיו. אבל ראה לקמן בפנים סוף סעיף ה ובהערה 42.

משה (ולימד) לבני ישראל – ואם כן, מפני מה נעשו בני אהרן תולדותיו של משה רק, „ביום דבר ה' את משה בהר סיני“, ולא קודם לכן?

ילדו; ואילו בדיבור-המתחיל השני כתב רש"י: „נעשו אלו התולדות שלו“ (היינו שאכן נשתנו להיות תולדות משה)?

[ודוחק לומר, שהאופן המיוחד שבו לימד משה תורה לבני אהרן (שבשלו נעשו תולדות משה, כנ"ל) נוצר דוקא ב„סדר משנה“ שהתחיל למחרת יום הכיפורים¹⁶, אך לא קודם לכן –

והתמיהה רבה יותר: מקור פירושו של רש"י הוא בגמרא²⁰, ושם נוסח הדברים הוא „כל המלמד כו' מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר ואלה תולדות אהרן ומשה .. ומשה לימד לפיכך נקראו על שמו“, ואילו רש"י הוסיף כאן על לשון הרש"י וכתב (לא רק „ונקראו²¹ תולדות משה“, אלא) „נעשו אלו התולדות שלו“.

כי הטעם (איזה שיהיה) לסדר (משנה זה בכלל, ובפרט ל)לימוד זה הנפרד עם בני אהרן – חל בכל תקפו גם לפני מחרת יום הכיפורים; וכדמוכח כאן גופא, שכבר „ביום דבר ה' את משה בהר סיני“ – בששי (שביעי) בסיון¹⁷ – למד משה בנפרד עם בני אהרן¹⁸ (כפי העולה מכך שבאותה שעה נעשו „תולדות שלו“); וממילא מסתבר לומר, שגם לפני מתן תורה¹⁹ לימד משה באותו האופן שבו לימדם לאחר מכן.]

(ב) מה פשר אריכות הלשון „(שלמדן) מה שלמד מפי הגבורה? – היה לו לרש"י לומר בקיצור (וכפי הנוסח שאכן נקט בדיבור-המתחיל הראשון) „שלמדן תורה“²²!

ב. ועוד יש לדייק כמה דיוקים בלשון רש"י, ומהם:

אפילו אם תמצוי לומר שכיון שבכתוב נאמרה הלשון „ביום דבר ה' את משה“, על כן (גם) רש"י מדגיש בהתאם לזה – שלמדן את אשר אמר לו הקב"ה, עדיין אינו מחוור, כי אם משום כך – מפני מה שינה רש"י מלשון

(א) מלשון רש"י בדיבור-המתחיל הראשון „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“, מובן, שאין פירוש הדברים שהם נעשו תולדותיו, כי אם רק ענין של שחר, שנחשב הדבר „כאילו

(20) סנהדרין יט, ב. וראה גם תיב"ע לקמן פסוק ג (וגם שם: ואתקרין על שמי).
(21) ועד"ז בפרש"י שהועתק לקמן בפנים (ס"ג), „שהתלמידים קרוים בנים“.

(22) בדבק טוב כאן מפרש שכוונת רש"י שלמדן לא רק המצות לבד כ"א „כל מה שלמד מפי הגבורה“, ובזה מתרץ רש"י למה רק בני אהרן נק' תולדות משה, כי לשאר בניי אמר רק המצות לבד.

אבל (נוסף על זה שעדיין אינו מתורץ הדיוק דלקמן): ב„סדר המשנה“ דס"פ תשא מוכח שגם לשאר העם אמר לא רק המצות לבד כ"א מה ש„למד מפי הגבורה“. וראה המשך לשון רש"י „נמצא ביד כל העם א' כו' ביד בני אהרן שלשה כו“.

(16) ראה רש"י תשא לד, כט.

(17) רש"י יתרו יט, טו.

(18) אבל ראה הערה 8.

(19) ולהעיר מהמפורש בקרא (משפטים כד, א.

ועד"ז שם ט) – ועוד לפני מ"ת (רש"י שם א) – „אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל“ (ע"ד „סדר המשנה“ דס"פ תשא). והרי שם איירי בשייכות לענין של תורה (ראה שם ג"ד וברש"י שם. רש"י שם, ז). ובחדא"ג מהרש"א עירובין שם, דסדר משנה נסמך אקרא זה. ולהעיר מפרש"י ר"פ מטות ובמפרשיו שם.

בשל לימודו תורה עמהם, אשר עם כל העילוי שבזה, הרי אין הדבר מהווה, לכאורה, חידוש בעצם מציאותם (וכל שניתן לומר על כך הוא „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“ בלבד)?

ועל כן נוקט רש"י בפירושו הדברים, שאת זאת מיישב הכתוב בהוספת התיבות „ביום דבר ה' את משה“: לשון זו מדגישה שהתורה שאותה לימד משה את בני אהרן היתה „מה שלמד מפי הגבורה“, ולפיכך לימוד זה חידש ופעל „גבורה“ – ש„נעשו אלו התולדות שלו“²⁶, היינו שהיה כאן לימוד כזה ששינה את עצם מציאותם (ברוחניות), עד שמכחו „נעשו“ ל„תולדות משה“, כדלקמן.

ד. בתור הקדמה למתן תורה, אמר הקב"ה למשה שימסור לבני ישראל: „ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים גו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש“²⁷.

הוא אומר שעלידי מתן תורה (וקבלת התורה) נתחדש ונפעל שינוי עיקרי בעצם מציאותם של בני ישראל: קודם לכן הם היו כ„כל העמים“, ומכח מתן תורה נעשו בני ישראל שונים, מובדלים ומיוחדים, „סגולה מכל

(ותוכן) הכתוב, ונקט (א) „מה שלמד“ (ולא – „מה ששמע“), (ב) „מפי הגבורה“ (ולא – „מפי ה'“ וכיוצא בזה)?

ג. והביאור בזה:

רש"י אינו יכול להסתפק בפירושו „כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“, שכן בכתוב נאמר „ואלה תולדות אהרן ומשה“:

אילו נאמר בכתוב „תולדות משה“ בלבד, היה אפשר לומר שהכתוב נוקט בכיטוי „תולדות“ בתור שם המושאל²³, כי עי"ז ש„למדן תורה“ – „מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“; ועל-דרך מה שפירש כבר רש"י על הפסוק²⁴ (האמור באברהם) „הנפש אשר עשו בחרן“ – „שהכניסן תחת כנפי השכינה כו' ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו(ם)“; ועל-דרך-זה פירש רש"י את לשון הכתוב להלן²⁵ – האמורה בקשר ללימוד התורה (כפסוק דידן): „ושנתם לבניך, אלו התלמידים, מצינו בכל מקום שהתלמידים קרוים בנים“.

אך כאן הלא נאמר „ואלה תולדות אהרן ומשה“, היינו שהכתוב מזכירם בחדא מחתא, כך שהנמנים – „ואלה“ – הנם תולדות משה בדומה ממש להיותם תולדות אהרן – והדבר תמוה: איך אפשר להשוות את היותם תולדות אהרן – היינו שמציאותם היא תולדה של אהרן – לכך שהם תולדות משה

26) ומה שלא כתב רש"י ענין זה תיכף בדיבור הראשון (לאחרי כתבו „ונקראו תולדות משה“) – כי „כנל, ענין זה מוסבר בהמשך הפסוק „ביום דבר ה' את משה“ (וב' הדיבורים ברש"י באים בהמשך זל"י).

ומה שמביא „מלמד שכל המלמד כו' כאילו ילדו“ בדיבור הראשון – ראה לקמן הערה *45.

27) יתרו יט, ה'ז.

23) ראה גם שמות ב, י. רש"י וישב לו, יו"ד. ס"פ ויחי. ולהעיר מבראשית ד, כ"א (וברש"י). פרש"י ר"פ נת. ועוד.

24) לך יב, ה.

25) ואתחנן ו, ז. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 33 ואילך (ועיי"ש החידוש בפרש"י שם לגבי פרש"י דפרשתנו).

התולדות שלו", כיון שלימודו חידש ופעל "הולדה" (רוחנית).

ה. על-פי הנ"ל – שהנאמר, ואלה תולדות .. (ו)משה" מתפרש (לא רק כענין של "כאילו ילדו", אלא) שזהו בדומה ל"תולדות אהרן", באופן ש"נעשו" אלו התולדות שלו" – יובן גם דיוקו של הכתוב כאן באמרו "ביום דבר ה' את משה" (ולא – "מיום גו"):

כשם שבהולדה גשמית בודאי לא יתכן לומר שההולדה היא דבר החוזר ומתרחש (פעמים רבות) – שכן ההולדה נפעלת ברגע הראשון, ואילו המתרחש לאחר מכן הוא רק צמיחתו של הולד מקטנות לגדלות,

כך גם ב"הולדה" רוחנית: פעולה זו ש"נעשו" אלו התולדות שלו" נתחדשה ונפעלה "ביום דיבר ה' את משה" – בלימוד הראשון שלמד משה (בנפרד) עם בני אהרן את התורה, "שלמד מפי הגבורה"; ואילו לימוד התורה שמכאן ולהבא (של משה עם בני אהרן) היה שלא באופן שעי"ז, נעשו אלו התולדות

העמים" – בהיותם בבחינת "ממלכת כהנים וגוי קדוש".

ומטעם זה היה מתן תורה באופן שהקב"ה התגלה לבני ישראל, ובדרך גבורה – "קולות .. לפידים .. קול השופר"²⁸ – שדבר זה פעל שינוי במציאותם של בני ישראל²⁹, והיתה שמיעת הדברות, "מפי הגבורה"³⁰.

וכיון ששינוי זה, "והייתם לי סגולה גו", כרוך במתן תורה ותלוי בקיום, ושמירתם את בריתי" ("שמירת התורה"³¹) – מובן, שכח ייחודי זה (של מתן תורה), היכולת לפעול את שינוי המציאות, ניתן פנימה בתוך התורה.

וזהו גם מה שדייק רש"י וכתב, "שלמדן מה שלמד מפי הגבורה": היות שה"תורה שלמדן" (את בני אהרן באופן מיוחד) היתה, "מה שלמד מפי הגבורה" – שמשה שמע ולמד זאת בעצמו מפי הקב"ה – היא הכילה בגלויה³² את כח ה"גבורה" של מתן תורה³³ (שבכחו לשנות את מציאותו של איש ישראל); ועל כן³⁴, נעשו אלו

(28) שם כ, טו וברש"י שם. ועוד.

(29) להעיר מ"הגבורה", שלא הי' בהם אחד סומא כו' אלם כו' חרש" (רש"י יתרו שם). ובתחלת הדיבור הא', "אשר הוצאתיך מאמ"צ" שהי' ביד חזקה.

(30) רש"י יתרו יט, יט. שלח טו, כב.

(31) רש"י יתרו יט, ה.

(32) להעיר מעירובין נד, ב: כיון דמשה מפי הגבורה שמע מסתייעא מלתי.

(33) ומה שמשמט רש"י (בהד"ה) תיבות, בהר סיני" – דלכאורה, מכיון שעיקר ההדגשה היא שהוא הדיבור דמ"ת, הו"ל לרש"י להעתיק תיבות אלו (לשלול דיבור ה' למשה שקודם מ"ת) – הוא כדי לשלול, בהר סיני" שקודם שמיעה, "מפי הגבורה" (כל קאפ' יט בפ' יתרו).

(34) ע"פ המבואר בפנים יתוסף ביאור בזה

שאהרן לא נכלל בתולדות משה – כי [נוסף לזה שמשה הי' מחוייב ללמדו – הנה אפילו את"ל שבזה שהקדים אהרן לכל העם (רש"י ס"פ ט"א) הי' ענין של לפנים משורת הדין (וראה לעיל הערה 6), מ"מ באהרן לא שייד לומר שנק' תולדות משה. כי לאהרן נתייחד הדיבור שנאמרה לו פרשת שתויי יין (רש"י שמיני יו"ד, ג), וא"כ מאז ואילך (כיון שהלימוד מפי הגבורה הוא עילוי גדול לגבי הלימוד מפי משה) – לא נקרא תולדות משה (דבכלל מאתיים מנה)*.

(* בדוגמא לזה שבני אהרן נקראו רק תולדותיו – ולאח"י יתנוסף, ומתשה" (אלא שבה אין שייד בכלל מאתיים כו', כי הם בב' עניינים שונים, אהרן – לידה גשמית, ומשה – לידה רוחנית).

שלו" (אלא היתה בזה רק המעלה של ככל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, כדלקמן סעיף ז).

אך עפ"ז אינו מובן: הרי במתן תורה שמעו בני ישראל (ובני אהרן בכללם) מפי הקב"ה עצמו, מפי הגבורה, את עשרת הדברות (כפי שנאמרו בדיבור אחד, ולאחרי זה – את שני הדברות, "אנכי" ו"לא יהיה לך")³⁵, ואם כן נפעלה מכבר בכל בני ישראל (ובני אהרן בכללם) ה"הולדה" (הרוחנית) בעת שמיעת הדברות, מפי הגבורה; ומעתה, איך אפשר לומר שבני אהרן נעשו תולדות משה עי"ז שמשה שב ואמר להם לאחד מכן (בנפרד) את אשר שמע הוא, מפי הגבורה?

ולכן דייק רש"י וכתב, "שלמדן מה שלמד מפי הגבורה": על-מנת לפעול את ההולדה (הרוחנית) שעל-ידי תורה, אין די בענין של "שמיעה" (בעלמא)³⁶ – שמיעתם³⁷ גרידא של בני ישראל את הדברות מפי הקב"ה עצמו – אלא בהכרח שהתורה תילמד, היינו שתיקלט³⁸ אצל השומע; ואת זאת חידש ופעל משה עי"ז ש"למדן מה

(35) רש"י יתרו כ, א. שם יט, יט.

(36) גם שמיעה שתוכנה – קבלה ע"ע לעשות מה שמצוהו. וי"ל שזהו הסוג ד"הנפש אשר נעשו" ע"י ש"הכניסין תחת כנפי השכינה" (ראה לעיל שוה"ג הבי' להערה 5).

(37) כדיוק לשון רש"י שם יט, יט, "לא שמעו מפי הגבורה" (ועד"ז ברש"י שלח טו, כב). וראה רש"י יתרו כ, א: עונין על הן הן כו.

(38) ראה פרש"י יתרו (יט, ה) עה"פ ועתה אם שמוע.

שלמד³⁹ מפי הגבורה", כלומר, אין זאת רק שמשה דיבר את ח' הדברות הנותרות לבני ישראל⁴⁰, אלא הוא למד⁴¹ עמהם את כל עשרת הדברות (עם הלכותיהם ופרטי דיניהם)⁴²; ומאחר שלמד בנפרד עם בני אהרן, על כן "נעשו אלו התולדות שלו".

ו. על הביאור הנ"ל ניתן לכאורה להקשות:

אילו נאמר שבשל כך שמשה למד תורה עם בני אהרן אזי "מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", רק בתור שכר, היה אפשר להבין את הטעם לכך שבני אהרן דוקא נקראו תולדות משה – אע"פ שמשה למד תורה עם כל בני ישראל –

שכן (כמובא לעיל), הלימוד עם בני אהרן דוקא היה ענין של לפנים משורת הדין, שעליו ראויה קבלת שכר מיוחד; אבל לפי הביאור הנ"ל, שכאן (לא

(39) כפרש"י תשא (לא, יח), "חורין ושניין את ההלכה כו". ואף ששם המדובר בארבעים יום הראשונים כשעלה לקבל הלוחות (ולא, ביום דבר ה' את משה) – מ"מ, מזה הוכחה שהקב"ה הי' שונה עם משה (ולא שלמד מעצמו) ההלכה דציווי (לאחר שציווהו – עכ"פ, בנפרד) עם מרעה. וא"כ פשיטא שהי' כן בעשה"ז ג"כ.

(40) רש"י יתרו יט, יט.

(41) להעיר מואתחנן ה, כד וברש"י שם ללמוד ממני". שם, כת.

(42) ועד"ז נמטר לבניי ביום זה הפרשה (שהיא המשך תיכף למ"ת), "אתם ראיתם גו' לא תעשון גו'" (יתרו כ, יט ואילך).

[עפמ"שכ בתניא פל"ד "מו"ד" – גם תרומה ותצוה נאמר לישראל אז, אבל אין כן דעת רש"י (תשא לא, יח. לג, יא)].

(* ואתי לכאורה כדעת הזוהר (ח"ב רכז, א) דגם נדבת המשכן היתה לפני חטא העגל. ואכ"מ.

ז. אמנם, עדיין צריך להבין:

על-פי הנ"ל נמצא, שענין „נעשו אלו התולדות שלו“ יתכן (א) רק במשה, שלמד בעצמו „מפי הגבורה“, וממילא היה בלימודו עם בני אהרן הכח לפעול בהם הולדה (רוחנית), (ב) ורק „ביום דבר ה' את משה“, כאשר היתה התחלת הלימוד („מה שלמד מפי הגבורה“) עם בני אהרן – ואינו מובן איפוא: איך ניתן ללמוד מכאן ש„כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“?

והביאור בזה: אילו ננקוט שענין „נעשו אלו התולדות שלו“ יתכן במשה בלבד, תעלה המסקנא שבהוספת התיבה „משה“ בכתוב מרמזת התורה לסיפור בלבד – (א) פעולה חד-פעמית (ב) שהיתה אפשרית אצל משה בלבד;

אבל בפשוטו של מקרא מסתבר לומר – ובכל מקום שרק אפשר יש לפרש כן – שהתורה באה להשמיענו הוראה ולימוד [וכמו שנקט רש"י בכמה מקומות⁴⁵ שפסוק בתורה מטרנו „ללמד“ (וכיוצא בזה)].

ולכן מפרש כן רש"י גם בנידון דידן, שאע"פ שענין „נעשו אלו התולדות שלו“ ממש יתכן רק אצל משה ש„למד מפי הגבורה“, ודוקא „ביום דבר ה' את משה“ – מכל מקום, מכאן למדנו^{45*} שגם „כל המלמד את בן

היה זה רק שכר, אלא) – „נעשו אלו התולדות שלו“, כיון שעיי"ז ש„למדן מה שלמד מפי הגבורה“ נעשתה כאן „הולדה“ (רוחנית) – אינו מובן: בענין זה לכאורה אין כל נפקא-מינה בין אם יש חיוב ללמוד עם הלה ובין אם הדבר נעשה לפני משורת הדין; כי מאחר שבפועל משה לימד „מה שלמד מפי הגבורה“ לכל בני ישראל, ראויים היו כל בני ישראל שיתקיים בהם „נעשו תולדות משה“.

וההסברה בזה: מה שלימוד התורה פועל שינוי ו„הולדה“ באדם הלומד, הרי זה (לא מצד ה„מלמד“, כי אם) מצד התורה, המכילה בתוכה את כח „הגבורה“.

ולפיכך: כאשר אדם לומד תורה עם זולתו (באופן הנ"ל, „מה שלמד מפי הגבורה“) מצד החיוב, אזי הן אמת שנפעלת הולדה (ברוחניות) בתלמיד, אבל „הולדה“ זו אינה מתייחסת ל„מלמד“ אלא לתורה ול„פי הגבורה“ (המצויה); ועל-דרך מה שמכות מצרים נקראו⁴³ „אותות“, (אותותיו של הקב"ה), לפי שמשה עשאן על-פי ציווי ה' ובשליחותו [ורק שהמלמד מקבל שכר על קיום מצות הגבורה, אך אין בידו פעולת „הולדה“⁴⁴];

ודוקא כאשר לימודו בתורה עם הזולת הוא (לא במדת ושורת הדין דציווי ה' ושליחותו, אלא זהו) באופן של לפני משורת הדין, ועושה זאת מדעת עצמו, אר"א ה„הולדה“ מתייחסת אליו.

(43) ר"פ בא.

(44) ע"ד: חמרא למרי' (ה' – הגבורה) (ורק)

טיבותא לשקיי' (ב"ק צב, ב.) וק"ל.

(45) ר"פ נח ובהרבה מקומות.

(45*) וי"ל דלכן מביא רש"י ענין זה „מלמד דכל המלמד כו"ו) תיכף בדיבור ראשון (ד"ה ואלה תולדות) בהמשך ל„ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה“ (ולא לאחרי שמטיים הביאור (בד"ה שלאח"ז) א"ת נעשו „תולדות משה“, כנ"ל בארוכה) – כי ההשוואה (והלימוד) היא רק

כאשר אדם חוזר על ענין בתורה
 „בשם אומריו“, הרי הוא מדגיש בכך
 את ענין המסורה שבתורה, אשר הוא
 קיבל את התורה מרבו – ומזה מסתבר
 – דור אחר דור עד משה רבינו⁴⁶, אשר
 משה „למד מפי הגבורה“;

ומכח זה שהוא מקשר את הענין
 בתורה היוצא מפיו אל משה כפי שלמד
 זאת מפי הגבורה, הרי הוא מגלה את
 כח „מפי הגבורה“ שבתורה הנאמרת
 על-ידו, ובכח זה פועל הדבר את ענין
 „ההולדה“ (כנ"ל) –

ויש לומר יתרה מזה – שמשום כך
 הרי זה „מביא גאולה לעולם“, לפי
 שגאולה היא ענין של גבורה ו„לידה“,
 כמבואר בכמה מקומות⁵⁰.

ט. אע"פ שעל-דרך הפשט אי
 אפשר לומר על „כל המלמד את בן
 חבירו תורה“ שעי"ז נפעל ענין של
 „הולדה“ ממש (כנ"ל) –

חבירו תורה (הנה על-כל-פנים) מעלה
 עליו הכתוב כאילו ילדו:

מאחר שכל ענין בתורה, שילמד כל
 אדם מישראל עם „בן חבירו“, בכל
 עת, נאמר „מפי הגבורה“, הרי אע"פ
 (א) שה„מלמד“ לא למדו מפי הגבורה,
 (ב) ו„בן חבירו“ הנו למדן מכבר –
 מקבל ה„מלמד“ שכר שייחשב לו הדבר
 „כאילו ילדו“.

[אבל יש לומר, שבדיוק לשונו
 „כל המלמד את בן חבירו“ (ולא –
 „חבירו“⁴⁶) רמז רש"י, שענין „מעלה
 עליו הכתוב כאילו ילדו“ נפעל (בעיקר)
 כאשר המדובר הוא בלימוד (שאינו
 עם אדם בלתי-תלוי באחרים, אלא)
 עם „בן חבירו“ – ילד האוחז בהתחלת
 הלימוד⁴⁷; כי מאחר שהמלמד מביא
 את ההתחלה (של לימוד התורה) ל„בן
 חבירו“, הרי יש כאן פעולה וחידוש
 שבגדר „הולדה“ (רוחנית)^{47*}.

ח. ומכאן יש ללמוד, בדרך אגב,
 ביאור בגודל הענין של „אומר דבר
 בשם אומריו“ (ועד שאמרו חז"ל⁴⁸
 שהדבר „מביא גאולה לעולם“):

הרי מאחר שתורת אמת אומרת
 על כך כי „מעלה עליו הכתוב כאילו
 ילדו“, מובן, שאין זו השוואה חיצונית
 גרידא לענין אחר, אלא ש(בכפנימיות

בכללות הענין ש„נקראו תולדות משה לפי שלמדו
 תורה“ (ולא – באופן המיוחד דנדודי, ש„נעשו
 אלו התולדות שלי“).

(46) ולהעיר שבכמה דפוסי רמב"ן כאן, לא
 הועתק ב„לשון רש"י“ תיבת „בן“.

(47) בסגנון אחר: „בן חבירו“ מדגיש שאין בו
 רק המציאות ד„בן חבירו“ ותו לא (כי לא למד
 תורה מעולם).

(47*) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 180 ואילך.

(48) אבות פ"ו, ו. וש"ג. ובמג"א א"ח סקנ"ו
 דעובר בלאו (והוא מתחומא פרשתנו כב – וראה
 שד"ח כללים מע' העי"ן כלל סד (כרך ג' ע' תרכה
 ותרלד) וש"ג במש"כ „בלאו“).

וצ"ע שבשו"ע אדה"ז שם (וכן בחלק חו"מ)
 השמיט כל ענין זה (ועוד כמה) אף שהביא מש"כ
 לאצ"ל במג"א (וכן שינה הסדר כמה שהביא). –

ראה שיחת ש"פ תשא תשמ" [לקו"ש חל"ו ע' 180
 ואילך ושם בשוה"ג להערה 10].

בכללות הענין דאמירת דבר בשם אומריו ראה
 שד"ח כרך ז' ע' איתקא ואילך. כרך ח' ע' 3430
 ואילך.

(49) ראה תנחומא שם: לומר כו' אפילו
 משלישי הלכה כו' הלכה למשה מסיני.

(50) יחזקאל קאפ"ט. טז. תו"א ר"פ וארא. ובכ"מ.

הענינים) אכן פנל הלה „מעין“⁵¹ (כאילו) פעולת „ילדו“⁵².

והביאור בזה: העונש על ביטול תורה הוא – „דבר ה' בזה הכרת תכרת“⁵³, ענין של היפך החיות רחמנא ליצלן. וטעם הדבר, כי חיותו של איש ישראל תלויה בתורה – „כי הם חיינו“ – ולכן, כאשר פורש איש ישראל מן התורה הרי זה כדגים הפורשים מן הים⁵⁴.

ועל-פי תורת הבעש"ט⁵⁵, שבכל רגע הקב"ה מחדש את קיומו וחיותו של כל נברא, נמצא, שכאשר אדם לומד תורה ושולל מעצמו „הכרת תכרת“ – אין זה רק ענין שלילי, שנשמר שלא תיפסק ממנו (המשכיות) חיותו, אלא זהו ענין חיובי: על-ידי לימודו הוא גורם שהקב"ה יחדש את קיום חיותו.

ועל כן „כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“: ככל פעם שלומד עם אחר, ויהיה זה מי שיהיה – אשר בכך הוא מקשר את „בן חבירו“ אל מקור חיותו – הרי זה „כאילו ילדו“, היינו שחידש ופעל בו הולדה, לפי שגורם שהקב"ה יחדש ברגע זה את קיומו של „בן חבירו“.

(משיחות ש"פ במדבר תשכ"ח, ותשל"ח)

51) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך בביאור מחז"ל (תנחומא צו יד), „אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית“.

52) להעיר גם משל"ה פרשתנו (שנב, א): ולא תאמרו כאילו ילדו ולא ילדו ממש כו'.

53) סנהדרין צט, א.

54) ברכות סא, ב. ע"ז ג, סע"ב.

55) שער היחוד והאמונה פ"א.

